

דין הרחקת אילן מן העיר

"מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה חמשים אמה... אם העיר קדמה – קוצץ ואינו נותן דמים. ואם אילן קדם – קוצץ ונותן דמים... מאי טעמא? אמר עולא: משום נוי העיר. ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה! לא צריכא לר"א דאמר עושין שדה מגרש ומגרש שדה, הכא משום נוי העיר לא עבדינן".

הקושי בהבנת טעם ההרחקה

המשנה (ב"ב כד:) אומרת: "מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה". וצריכים אנו להבין את טעמו של דין הרחקה זה, מדוע אסור לאדם לנטוע אילן בקרקע שלו בתוך כ"ה אמה מן העיר? ממיקומה של משנתינו בתוך מערכת משניות העוסקות בדיני הרחקת נזיקין נראה שדין זה נובע מחיוב הרחקת נזיקין. ובפשטות היה אפשר לומר שהנזק הנגרם כאן הינו ע"י השרשים של האילן אשר ילכו ויזיקו את יסודות הבית העומד בקצה העיר (ברומה לחשש שמצאנו במשנה (כה:)) "מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה" ששם החשש הוא ששרשי האילן יזיקו את כותלי הבור). אך מלשון המשנה מוכח שאין זה טעם משנתינו, שהרי המשנה אמרה "מרחיקין את האילן מן העיר" ולא אמרה "מרחיקין את האילן מן הבית", ומכאן יוצא שאפילו אם בעל הבית הנמצא בקצה העיר ימחל על הזק ביתו¹, יהיה עדיין חיוב של הרחקת אילן מן העיר, ועד שלא יסכימו כל תושבי העיר (או עכ"פ ז' טובי העיר) לסמיכת אילנו לעיר יהיה עליו חיוב להרחיק את אילנו. וממילא מובנת שאלת הגמ' בתחילת סוגייתנו "מאי טעמא", שהרי ההיזק שישנו בסמיכת אילן לעיר אינו ברור כמו שאר נזיקין שבמשניות האחרות שבפרקנו (שאין הגמ' נזקקת לשאול בהם "מאי טעמא").

ביאור חיוב ההרחקה משום נוי העיר

בגמרא מובא הסברו של עולא: "משום נוי העיר". וצריך הדבר ביאור: האם ניתן לומר שאדם הסומך אילן לעיר הוא מזיק את אנשי העיר, ומכיון שכן יכולים הם לדחיבו להרחיק את אילנו מן העיר? האם הוא גורם איזושהו הפסד ממוני לאנשי העיר או פוגע בזכות כלשהי שיש להם? היה מקום להבין (אלמלא דין משנתינו) שמי שסומך את אילנו לעיר בסה"כ גורם איזושהי אי נעימות לאנשי העיר, משום שפחות נעים לגור בעיר שאין מרחב של כ"ה אמה ללא אילנות סביבותיה, אבל אין בעל האילן פוגע בזכות כלשהי שיש לאנשי העיר?

וניתן להבין את חידוש הדין שמרחיקין את האילן מן העיר "משום נוי העיר" בשני אופנים:

א. חידוש המשנה הוא שיש לכל אחד ואחד מתושבי העיר זכות לאיכות חיים מסוימת, ומי שבא לפגוע באיכות חיים זאת יש עליו דין של מזיק כיון שהוא מזיק את

1. ויש לעיין האם בכלל ישנו חיוב להרחיק אילן מן הבית כ"ה אמה? נראה פשוט מסברא שיהיה אסור לאדם לסומך את אילנו לכותל חבירו במרחק אמה אחת, שאז ברור הוא שהאילן ירועע את יסודות הבית, אך האם נאמר שיש חיוב להרחיק את האילן מן הבית כ"ה אמה? מדין המשנה (כה:)) שמרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אותה, משמע שדוקא מבור שקל יותר להזיקו צריך להרחיק כ"ה אמה אבל לא מכית

הזכויות של אנשי העיר. [אמנם, מסתבר שדין הרחקת אילן מן העיר הינו רק חיוב הרחקה עליו, ולא אפשרות תביעה ממונית מצד אנשי העיר על הפגיעה באיכות חייהם]. ב. חידוש המשנה הוא שאסור לאדם לגרום להורדת איכות החיים שבעיר, מכיון שמחירי הבתים יורדים במקום שיש איכות חיים נמוכה יותר. ואע"פ שכבר שמענו מהמשנה (כב:) "מרחיקין את הסולם מן השוכן ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה" שגרמא בנוקין אסור, מ"מ גרמא רחוקה של ירידת מחירי הבתים שהינו תוצאה לא ישירה של הורדת איכות החיים (שהרי ישנם גורמים רבים המרכיבים את מחירי הבתים) היינו חושבים שמוותרת - קמ"ל משנתנו שגם גרמא כזאת אסורה.

נפק"מ שיכולה להיות בין שני הסברים אלו היא האם דין הרחקת אילן מן העיר הוא גם אליבא דר' יוסי. להסבר הראשון דין הרחקת אילן מן העיר נכון גם אליבא דר' יוסי, כיון שבמעשה של נטיעת האילן סמוך לעיר הוא מוריד את איכות החיים, ובזה גופא הוא פוגע בזכויות של תושבי העיר, והוי גיריה דידיה, שר' יוסי מודה שעל המזיק להרחיק את עצמו. ואילו להסבר השני יש מקום לומר שדין הרחקת אילן מן העיר יהיה נכון רק אליבא דרבנן ולא אליבא דר' יוסי, כיון שהנזק הנגרם בירידת מחירי הבתים איננו נזק ישיר ואיננו נחשב כגיריה דידיה.

היוצא מכל מה שביארנו עד כאן הוא שדין הרחקת אילן מן העיר הינו דין מדיני הרחקות נזיקין (כשאר דיני הרחקות נזיקין שבפרקיננו).

שיטת רש"י והרמב"ן

רש"י בסוגייתנו (ד"ה לא חמימא ולא קרירא) אומר שדין הרחקת אילן מן העיר הוא משום "תפארת ארץ ישראל". וקשה לפי מה שביארנו לעיל שדין הרחקת אילן מן העיר הוא דין מדיני הרחקות נזיקין, מה ענין לחיוב של הרחקת נזיקין בא"י יותר מאשר בחו"ל? וע"כ צריכים אנו לומר, שלרש"י חיוב הרחקת אילן מן העיר אינו משום הרחקת נזיקין, אלא הינו תקנה מיוחדת שחז"ל תקנו משום תפארתה של א"י, להבטיח את היופי החיצוני של ערי ארץ ישראל².

הרמב"ן בחידושינו אומר שהבנתו של רש"י מוכרחת מתוך דברי עולא, וז"ל "כיון שאמר עולא דמשום ניי העיר הוא, פשיטא ליה שאין תקנה זו אלא בא"י, אבל בחו"ל אין מן הדין שיעכב ולא תקנו בה כלום, הלואי שתנול בפני יושביה". ונראה לומר שרש"י והרמב"ן לא רצו לבאר את טעמו של עולא מטעם חיוב הרחקת נזיקין מחמת הרוחק שיש בהסברים שהזכרנו, שקשה לומר שיש "זכות לאיכות חיים", ועוד יותר קשה להבין שיש איסור לגרום להורדת מחירי הבתים ע"י הורדת איכות החיים, שלכאורה זה אפילו פחות מגרמא.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם בהל' שכנים פ"ה ה"א פוסק "מרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה מפני ניי העיר. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר פחות מזה - קוצצין אותו". ו"המגיד משנה" כותב: "וכל אילן הנמצא וכו', מפורש במשנה ובגמ' שם. ודין זה והרחקה זו אינן אלא בא"י, לפי שאין אנו חוששין לניי העיר ואפי' רובה ישראל אלא

שהינו חזק יותר. 2. ובזה מובן מיקומה של משנתנו בפרקיננו לאחר המשנה של "ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה וכו'" שהינו ג"כ "אורח" בפרקיננו, ואיננו עוסק בהרחקת נזיקין, דאלו היה דין הרחקת אילן מן העיר דין מדיני הרחקת נזיקין היתה משנתנו צריכה לבוא בסמוך למשנה (כה). "מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה" העוסקת ג"כ בהרחקת נזיקין הגורמים לירידה באיכות החיים

בא"י, וכ"כ הרשב"א ז"ל וכ"ג מפירש"י ז"ל וכן מוכח בגמ", זאת אומרת, הה"מ הבין באופן פשוט שהרמב"ם למד את גמרתו כמו שיטת רש"י.

ומ"ש הה"מ שמוכח בגמ' שדין הרחקת אילן מן העיר נהג רק בא"י, מבאר הלח"מ "דאליכ מה הקשו בגמ' ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש וכו', הא התם לא הוי אלא בארץ ישראל כדאמרינן בסוף ערכין, והכא הוי בחור"ל?" אלא ע"כ צ"ל שדין הרחקת אילן מן העיר נהג רק בא"י.

אמנם, הוכחה זאת מן הגמ' בערכין יש מקום לפקפק בה, שהרי המעיין בסוגיא בערכין (לג): יראה שדבר זה איננו מפורש שם! ואדרבא, מסוגייתו נלמד שהדין של אין עושין שדה מגרש וכו' נהג אף בחור"ל! ובדוחק ניתן לבאר שכוונת הלח"מ היתה לעצמו דין המשנה בערכין (לג): "אין עושין שדה מגרש, ולא מגרש שדה" שמבארה רש"י "אין עושין שדה מגרש: משום ישוב א"י, והיינו חורבן שממעט את הזריעה". ולפי הבנתם של הה"מ והלח"מ ברמב"ם צ"ל שמה שפסק הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל פ"ג הל' ד', ה' "אין עושין בערי הלויים עיר מגרש ולא מגרש עיר, ולא מגרש שדה ולא שדה מגרש, שנאמר: ושדה מגרש עריהם לא ימכר. ומפי השמועה למדו שזה שנאמר "לא ימכר" – לא ישונה, אלא השדה והמגרש והעיר כל אחד משלשתן כמות שהוא לעולם, וכן בשאר ערי ישראל" – כוונתו היא דוקא לשאר ערי ישראל בארץ ישראל. (וכן מפורש בחיטוך מצוה שמ"ב שהאיסור שלא לשנות ממגרשי הלויים נהג רק בא"י).

אמנם, מלשון הרמב"ם בהל' שכנים (פ"ו ה"א) שהביא את דין הרחקת אילן מן העיר ולא אמר בפירוש שדין זה נהג רק בא"י, והביא אח"כ בהמשך הפרק דינים אחרים של הרחקות נזיקין אשר בודאי נהגים אף בחור"ל, נראה בפשטות שהוא סובר שדין הרחקת אילן מן העיר נהג אף בחור"ל. ואם נלמד כך ברמב"ם מבואר שדין הרחקת אילן מן העיר הינו דין מדיני הרחקות נזיקין. ולפי"ז צ"ל שאף דין המשנה בערכין לג: "אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה" נהג בין בארץ ובין בחור"ל, שאם לא כן, יכלה הגמ' לתרץ את הקושיא "ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה" ולומר "לא קשיא – הא בא"י והא נמי בחור"ל" (שדין "אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה" נהג אך ורק בא"י ואילו דין הרחקת אילן מן העיר נהג בין בארץ ובין בחור"ל)! ולפי"ז דברי הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל מוסבים אף הם על ערי ישראל שבחור"ל.

ואע"פ שהדין של "אין עושין מגרש שדה" נזכר בתורה לגבי ערי הלויים ולא לגבי שאר ערי ישראל, צ"ל שת"ק בערכין לג: (שהרמב"ם פוסק כמותו) סובר שהתורה גילתה לנו לגבי ערי הלויים את הדין הזה אשר בא לומר שישנם סדרים הכרחיים בתכנון ערים אשר נצרכים בשביל יישוב הדעת של הדרים בה: שטח מסויים מוקצה לבנין בתי העיר, עוד אלק אמה סביב בתי העיר מיועדים למגרש ואלפיים אמה נוספות מיועדות לשדה – וממילא פשוט הדבר שדין זה צריך לנהוג אף בשאר ערי ישראל ואפי' ערי ישראל שבחור"ל. והדין הזה של "אין עושין מגרש שדה" אומר בעצם גדר באיכות חיים מינימאלית של אדם מישראל, וקושיית הגמ' "ותיפוק ליה וכו'" היא: מדוע אומרת המשנה שמשום איסור להזיק את איכות החיים צריך אדם להרחיק את אילנו מן העיר כ"ה אמה, הרי איכות החיים המינימאלית שהתורה קבעה אומרת שצריך להרחיק אלק אמה!?

[אמנם, חיוב הרחקת אילן מן העיר הינו דוקא בעיר שרובה ישראל, דאלת"ה יכלה הגמ' לתרץ שהדין של "אין עושין מגרש שדה" נכון דוקא בערי ישראל, ואילו המשנה

שבעיר. 3. והעיר לי מו"ר הרב מרדכי שטרנברג שליט"א שכך המשמעות הפשוטה של הלכה זאת כפי שמופיעה ברמב"ם, מכיון שהלכה זאת מופיעה בתוך הל' שמיטה ויובל העוסקים בעיקר במצוות הנהגות רק בא"י. 4. וכן כתב החת"ס בחידושו. 5. וכן כתב ב"קריית ספר" על הרמב"ם הל' שכנים פ"ט, והעיר לי

שאמרה "מרחיקין את האילן מן העיר" באה להשמיע לנו שגם בערי נכרים צריך להרחיק את האילן, שהרי אסור להזיק נכרים וממילא אסור להזיקם גם בגרמא בעלמא. אלא ע"כ אנו רואים שאין חיוב להרחיק את האילן מעיר של נכרים. ונראה טעם הדבר, שאע"פ שאסור להזיק נכרים, אבל יתכן שכל חיובי הרחקות הנזיקין שבפרקינן הינם חיובים **מדרבנן**⁵, וממילא ניתן להבין שרבנן לא תקנו את כל דיני הרחקות נזיקין ביחס לערי נכרים. ולפי"ז מובן שאפי' בעיר שרובה נכרים אך עכ"פ מיעוטה ישראל ג"כ לא ינהג דין הרחקת אילן מן העיר מכיון שבין כה וכה הגויים שמהוים רוב בעיר לא ישמרו על התקנה, וההרחקה או אי ההרחקה של הישראלים לא תהיה משמעותית. וכהבנתינו זאת ברמב"ם מפורש בדברי ה"יד רמה" בפרקינן (אות צ"ה) שאומר שדין הרחקת אילן מן העיר נהג בין בארץ ובין בחו"ל, ומסוגייתנו הוא לומד שהדין של "אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה" נהג אף בחו"ל.

שיטת הרי"ף והרא"ש

מדברי הרי"ף והרא"ש שהביאו את דין המשנה שמרחיקין את האילן מן העיר והשמיטו את טעמו של עולא "משום בני העיר", ולא כתבו שדין המשנה נהג רק בא"י, נראה בבירור שהם סוברים שדין הרחקת אילן מן העיר נהג בין בא"י ובין בחו"ל. אמנם, העיר לי על זה מו"ר הרב עמי שטרנברג שליט"א שאין זו ראייה מוחלטת, שיתכן שהרי"ף והרא"ש סוברים שדין הרחקת אילן מן העיר נהג דוקא בא"י, אך מכיון שאין הוא נהג בזמן שגוים שולטים בארץ הם לא פסקו את הדין של הרחקת אילן מן העיר ורק צטטו את המשנה בשביל המשך הדברים שבמשנה שלאחריה.

שיטת תוס'

הגמ' אצלינו שואלת "מאי שנא גבי בור (שסמך לו אילן) דקתני קוצץ ונותן דמים, ומאי שנא הכא דקתני קוצץ ואינו נותן דמים? אמר רב כהנא, היינו דאמרי אינשי, קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קיריא (שזה סומך על זה, אף כאן דמי האילן מי יתנם, אם באת להטילם על בני העיר, כל אחד אומר ממני לא יתחילו ונמצא האילן עומד והעיר מגונה - רש"י)". ובתוד"ה מ"ש מבור כותב וז"ל "תימה לרשב"א, א"כ כשהאילן קדם נמי אמאי נותן דמים מהאי טעמא? וי"ל דכשהאילן קדם כיון דסמך בהיתר אין לחוש אם יתעצלו וישאר האילן עומד". וצריך לבאר, הרי אם דין הרחקת אילן מן העיר משום נזיק העיר היה משום דאגת חז"ל לתפארתה של א"י, אף במקרה שבעל האילן סמך את אילנו בהיתר היינו צריכים לחוש שמא יתעצלו תושבי העיר וישאר האילן עומד ויהיה בדבר זה גנאי לא"י, והיו צריכים חז"ל לתקן שאף כשהאילן קדם דקוצץ ואינו נותן דמים! אלא ע"כ צ"ל שתוס' הבין שדין הרחקת אילן מן העיר נהג אף בחו"ל מטעם הרחקת נזיקין, וממילא מובן שאם בעל האילן סמך את אילנו בהיתר אין אנו חוששים שמא יתעצלו תושבי העיר וישאר האילן עומד, דאע"פ שהאילן עומד כעת ומזיק את אנשי העיר (ולכן "קוצץ"), כיון שבעל האילן לא עשה בידיו פעולת נזק צריך לתת לו את דמי האילן. אמנם, לרש"י ולרמב"ן שסוברים שדין הרחקת אילן מן העיר הוא משום תפארתה של

הרב יצחק שיל"ת שליט"א שאין הכרח להבין כך את דברי ה"קריית ספר", שיתכן שגם הוא מודה שהחיוב להרחיק נזיקין הינו מדאורייתא, אלא שכוונתו לומר שפרטי הדינים של הגדרות חיוב ההרחקה נקבעו ע"י חז"ל (וכמו שמצאנו ברמב"ם הל' אבל פי"ד ה"א שקורא לביקור חולים וניחום אבלים "מ"ע של דבריהם" אע"פ שהן כוללים במצות "ואהבת לרעך כמוך" שהינה מצוה דאורייתא). 6. כמבואר לקמן בפרק "פסק

א"י, נראה לומר שיסבירו שאע"פ שיש חיוב לדאוג לתפארתה של א"י (ולכן אע"פ שבעל האילן נטע את אילנו בהיתר, קוצצים את האילן קודם שיתנו לו את דמיו), אבל משום תפארתה של א"י לא נרחיק לכת עד כדי כך שנפגע בזכויותיו של אדם שנטע אילנו בהיתר ונאמר בגלל חשש של "קידרא דבי שותפי וכו'" שיקצצו את אילנו ולא יתנו לו את דמי האילן – הרי אין זה צודק! וכי זו תפארתה של א"י לדאוג לתפארתה החיצונית על חשבון תפארתה הפנימית המיוסדת על ערכי הצדק והמוסר! ולפי"ז יורדת ראיותינו שתוס' סובר שדין הרחקת אילן מן העיר נוהג אף בחו"ל, דאולי תוס' מודה לרש"י ולרמב"ן שדין הרחקת אילן מן העיר נוהג דוקא בא"י, ואעפ"כ במקרה שהאילן קדם לעיר אין לחוש אם יתעצלו תושבי העיר וישאר האילן עומד, דזה גופא תפארתה של א"י שהאילן עומד עדיין בגלל שקידרי דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא ואין אנחנו אומרים משפט מעוות ולא מוסרי שיקצוץ ולא יתן דמים. (ולפי דברינו מיושבת קושייתו של ה"חידושי בתרא" בסוגייתנו – עיי"ש).

נפק"מ בין שיטות הראשונים

האם יכולים תושבי העיר למחול לבעל האילן ולהתיר לו לסמוך את אילנו לעיר? לאותם ראשונים הסוברים שדין הרחקת אילן מן העיר הינו דין מדיני הרחקות נזיקין תועיל מחילתם של כל תושבי העיר כפי שמועילה מחילתם בשאר נזיקין. אך לראשונים הסוברים שדין הרחקת אילן מן העיר הינו תקנה משום תפארתה של א"י אין מחילתם יכולה לבטל את תקנת חז"ל הבאה לדאוג לתפארתה של א"י מכיוון שאף הם מחוייבים לדאוג לתפארתה של א"י כמו בעל האילן. וכן פוסק ה"נמוקי יוסף" בשם הרשב"א.

פסק הטור והשו"ע

הטור חו"מ סי' קנ"ה פוסק "מרחיקין האילן מן העיר... וטעמא דהא מילתא משום נזיקי העיר, לפיכך אין דין זה נוהג בחו"ל". ותימה על המחבר שהשמיט דין זה מן השו"ע – ולא מיבעיא לאותם ראשונים הסוברים שדין הרחקת אילן מן העיר נוהג אף בחו"ל שבודאי דין זה נוהג אף בזה"ז, אלא אפילו לאותם ראשונים הסוברים שדין משנתנו נוהג רק בא"י, היה המחבר צריך לפסוק את דין משנתנו ולכתוב שחייב להרחיק את האילן מן העיר בא"י בלבד, כיון שתמיד ישנו חיוב לדאוג לתפארתה של א"י! בטמ"ע חו"מ סי' קנ"ה סקמ"ח ביאר שהמחבר השמיט דין זה מפני שאינו נוהג בחו"ל. וקשה עליו מכך שמצאנו שהמחבר הביא בשו"ע דינים הנוהגים אך ורק בא"י, והוא בעצמו היה גר בא"י⁸.

אמנם, המחבר עצמו מבאר ב"בדק הבית" (סי' קנ"ה) את הטעם שהוא השמיט הלכה זאת מן השו"ע וז"ל "וג"ל דאף בא"י אינו נוהג בזה"ז שהיא בידי עכו"ם בעוונותינו, עד שנזכה לזכות בה". ונראה שמקורו של המחבר הוא מה"נמוקי יוסף על משנתנו שאומר שדין הרחקת אילן מן העיר הוא "הלכתא למשיחא". ומסתבר שכוונת הנ"י היא לומר שאין הדין הזה נוהג בזמן שגוים שולטים בארץ ישראל, ושהוא ינהג דוקא לימות המשיח שבהם נלחמים ישראל מלחמות ה' וזוכים בשלטון ישראלי בארץ, אך לא מסתבר שכוונתו לתלות את דין הרחקת אילן מן העיר במלך המשיח – דמה ענין זה לזה?

ועדיין צריכים אנו לברר שני דברים: 1. מהי הסברא לתלות את דין הרחקת אילן מן

הטור והשו"ע". 7. לדוגמא – יו"ד סי' של"א עוסק בהל' תרומ"ע אשר אינם נוהגים בכל חו"ל. 8. כך מקשה התו"ט על משנתנו.

העיר בשלטון ישראל בא"י? 2. האם שאר הראשונים (שסוברים שדין הרחקת אילן מן העיר נדהג רק בא"י) מסכימים לנ"י?
בבירור השאלה הראשונה ישנם כמה דרכים:

א. ישנה תלות "טכנית" בלבד בין חיוב הרחקת אילן מן העיר לשלטון ישראל בארץ, דהיינו, מכיון שאנו נתונים תחת שלטון הגוים לא יועילו לנו נסיונותינו לדאוג לתפארתה של א"י כיון שבסופו של דבר הגוים יעשו בארץ כרצונם.

ב. בזמן שגוים שולטים בא"י לא תקנו חז"ל להרחיק אילן מן העיר מכיון שהרחקה זאת תפאר את הגוים השולטים בארץ, ומה לנו לפארם! והעיר לי מו"ר הרב עמיאל שטרנברג שליט"א שמצינו דין דומה לזה במעשר שני פ"ה מ"ב שכרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד (שלא התירו לפדותו, כדי שיעלוהו לירושלים ויעטרו שוקי ירושלים בפירות), ומשחרב בהמ"ק בטלו תקנה זו (ריב"ז, כדאיתא בביצה דף ה'), שהיתה ירושלים ביד האויבים ולא היו חוששין לעטר שוקי ירושלים בפירות (ל' הרע"ב במשניות), וכיון דחרבה מה לנו לעטרה לצורך הנכרים (ל' רש"י).

ג. כמו שמצאנו במצוות פרטיות דין של נוי מצוה, "זה אלי ואנוהו" – התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה וכו' (שבת קלג:), מחדשת משנתינו שגם במצוות ישוב א"י ישנו דין של נוי מצוה המתגלה ביופי החיצוני של ערי א"י ואשר בא לידי ביטוי בהלכה המחייבת השארת מרחב פתוח של כ"ה אמה לפני ערי ישראל שבארץ ישראל. ולפי דברי הרמב"ן בתוספותיו לספר המצוות (מ"ע ד') שעיקר מצוות ישוב א"י היא ש"לא נעוֹבֶה ביד זולתינו מן האומות" (ודבר זה מתקיים ע"י שלטון ישראלי בארץ), מובן שבזמן שגוים שולטים בא"י אין דין זה נדהג כיון שזהו דין נוי מצוה שנאמר במצוות ישוב א"י הכללית, ולא שייך לחייב אדם לקיים את הנוי מצוה של מצוות ישוב א"י הכללית בזמן שאין מקיימים את עיקר המצוה – דמיחזי כחוכא ואטלולא. ואע"פ שבזמן שהגוים שולטים בארץ עדיין קיימת מצוות ישוב א"י הפרטית על כל יחיד ויחיד, מ"מ הנוי מצוה של הרחקת אילן מן העיר שייך ליופי הכללי של הערים ושל כל הארץ, דהיינו, לצד הכללי של מצוות ישוב א"י.

ובבירור השאלה השניה – נראה בפשטות ששאר הראשונים מסכימים לנ"י שדין הרחקת אילן מן העיר נדהג רק כשיש שלטון ישראלי בארץ, דבלא ראייה אין לנו לומר שחולקים עליו. וכך משמע מדברי הב"י (סי' קנ"ה) שהביא את דברי הה"מ על הרמב"ם שהובאו לעיל, ועל זה הוסיף ואמר שדין זה אינו נדהג בזמן שהגוים שולטים בא"י, דרואים שהבין שהרמב"ם, רש"י והרשב"א (ומסתמא גם שאר הראשונים) מודים לסברתו של הנ"י. וכ"כ ביאור הגר"א סי' קנ"ה אות ס"א שדין הרחקת אילן מן העיר אינו נדהג אלא בא"י ביישובה.

דין הרחקת אילן מן העיר בימינו

לפי דברי המחבר ב"בדק הבית", שדין הרחקת אילן מן העיר "אף בא"י אינו נדהג בזה"ז שהיא בידי עכו"ם בעונותינו עד שנוכה לזכות בה", נראה פשוט שדין זה יחזור לנהוג בימינו שזכינו לזכות בא"י ולקיים שלטון ישראלי בארץ. אמנם, נראה מסברא שמכיון שנשתנו סדרי בנין הערים בימינו, ישתנה השיעור של הרחקת אילן מן העיר וילבש צורה אחרת. אמנם, מערי נכרים שבא"י הנמצאים תחת שלטוננו אין חיוב להרחיק את האילן, וכמו שהוכחנו לעיל⁹. ולפי מה שביארנו לעיל נראה שאותם חברות העוסקות בשמירת יופיה של א"י – בעסק מצוה הם עוסקים, וכן ראוי לכל יחיד ויחיד לדאוג

9. בפרק "שיטת הרמב"ם".

לשמירת היופי והנקיון של ארצינו, וכמובן שאסור לגרום לכיעורה ולכלוכה של ארצינו
הקדושה. אמנם, בערי הנברים שבא"י נראה שאין חיוב לדאוג ליופים ומי שמכערים א"א
לומר עליו שהוא מבטל תקנת חכמים. יהי רצון שנוכח במהרה בימינו לשכלול הגמור
של ארצינו, החל בגילוי היופי הפנימי של הדרים בה וכלה ביופי החיצוני שול ערי
אלוקינו.